

Varpas išeina kas
antras mėnesis. Metinė
prekė su parsiumtumu:
Rusijoje (kuver-
tuose) 5 rubl.,
Prusose 3 auks.,
Amerikoje ir kitur 4 auks.

VARPAS

Apgarsinimai V a r p e,
ištisa eilutė smulkaus
rašto, kaštuoja
60 fen. arba 30 kap.

literatūros, politikos ir mokslo dvimėnesinis laikraštis.

?

Kas dabar tikrai darosi ir kas iš to išeis? Priešiai, kokius retai kada istorijai tenka užrašyti — lenkai ir maskoliai — spaudžia vieni kitiems rankas vardan brolystės, prisizada užmirst praeitį, gyvent gražiai po sparnais vieno erelio. Atsilankymas ciecoriaus Mikalojaus II. į Varšavą su visomis apielinkėmis to atsilankymo priduoja ypatingą svarbą tokiam susibroliavimui.

Nepaprastas tai atsitikimas, nors suprantamas, pasiduodantis išaiškinimui. Tarp tautų, kaip ir tarp atskirų ypatų, gal su laiku sumažėti neapykanta; lenkams, nustojus vilties pasiiluosuoti iš-po svetimos valdžios, galėjo įsigristi padėjimas nepilnų tiesų viešpatystės sąnarių; maskoliams tur but smagiau, davus lenkams daugiau liuosybės ir tiesų, kelis milijonus nenuoramų vakarinio rubežiaus gyventojų priversti tapti prielankiais sągyventojais. Maskolių diplomatijai, įgavus lenkams didelę įtekmę Austrijoj, gal malonu būtų su jų pagelba paversti vokišką viešpatystę į slaviską ir tt. ir tt. Vis-gi neaiškus pats branduoliys minėto besibroliavimo, neaišku, ką vieni kitiems tikrai žada, ko lenkai išsizada ir ką pelno.

Dėl pateisinimo šito nežinojimo ir abejojimo gana atsiminti vienas dalykas. Lenkai nuo senų laikų laiko už vieną iš savo dogmatų — artymą susigiminiavimą su lietuviais, patvirtindami faktą tokio susigiminiavimo istorija tudviejų tautų, o reikalingumą jo daugelių argumentų. Maskoliai, jei ne istoriškai, tai faktiškai, beveik nedarydavo savo pažiurose skirtumo tarp lenkų ir lietuvių. Kaip-gi turės būti dabar? Ar susibroliavimas maskolių su lenkais turės būti teip-gi susibroliavimu maskolių su lietuviais? Nuoseklumas, rodosi, reikalauja, kad būtų teip, ypač kad lietuviai nebuvo tokiais karštais maskolių priešiais, kaip lenkai, ir kad visi nesmagumai, koki iš pusės maskolių valdžios atlankydavo lietuvius, tai paprastai kaipo lenkų draugus. Tuo tarpu, prieš patį atsilankymą ciecoriaus į Varšavą, kada lenkai rinko pinigų ant paminklo Micekyčiui, Varšavos mokslo apygardos valdžia skubinos spausdinti maskoliškoms litaromis lietuvišką katekizmą, šv. istoriją, maldaknyges.

Kas-gi bus, jeigu ir toliau turėsime panašias dovanas? O tokios dovanos labai galimos. Taikintis su lenkais maskoliai turi daug priešasčių, kurios, pritaikant prie lietuvių, netur politiškos vertybės. Lenkai skaitlingesni, pajėgos jų visame kame didesnės ir tautiška giminytė artymesnė. Nusileisdama prieš lenkus, Maskolijos valdžia su lietuviais gal pasilikti prie senųjų siekių ir senojo budo valdymo. Ką-gi tuomet pradės lenkai? Iki šiolei jie reikalavo, kad lietuviai neturėtų savo politikos, kad šoktų pagal jų dudelę. Gal dabar reikalaus, kad lietuviai kartu su jais rodytų savo prielankumą maskoliams, gal dėlto rupšis, kad Maskolijos valdžia nedarytų lietuviams to, kas juos skaudžiai užgauna ir gaivina priešingus jausmus. Abejotina ir dėl to, kad lenkai visados tik savo politiką varė ir kad kartu su jų viršum išpuolė Suvalkiečiams lietuviams skaudus pasiūlymas knygų maskoliškoms raidėmis spaustų. Tikriausia, kad prie susibroliavimo lenkų su maskoliais lietuviai pasilikis visai šalyje. Koki lietuviai? Žinoma, kaip visados, sermėgiai, bet šiuo tarpu ir bajorai. Reikia žinot, kad santaika daroma su lenkais, o ne su sulenkėjusiais elementais kitų tautų, daroma Varšavoje, o ne Kaune, ne Vilniuje. Butų keista, kad Maskolijos valdžia auklėtų lenkystę ant Nemuno ir Vilijos krantų; butų vaikiška, jei Kauno gub. bajorai tikėtusi gausę tas pačias tiesas užlankymo po savo pastogėmis lenkystės, kokios gal but duotos varšaviečiams ir kt. Gal tapti užmirštas cirkuliaras, draudžiantis kalbėti lenkiškai kromuose, ant geležinkelio stacijų ir kt., bet nebus, pavyzdin imant, leista mokyklose išguldyt lenkiška kalba, nė toje kalboje religija.

Labai gal but, kad ir Lietuvoje pradės pusti švelnesnis vėjas, bet ne dėl speciališko susibroliavimo Varšavoje, o dėl to, kad Peterburgo barometras pradeda kitaip rodyti. Kaip atsiliaps ant lietuvių Peterburgo vėjai, prigulės ne nuo Varšavos, o nuo pačių lietuvių, prigulės nuo to, kaip lietuviai kokiam vėjui pučiant stovės: ar veidu, ar šonu, ar užsičiaupe, ar išsižioje.

Tai-gi man rodosi, kad lietuviams niekuomet nekenkė turėti savo protas, o dabar tai tikrai reikalinga. Prisilaikymas savo proto.

žinoma, neišskiria brolystės su kitomis tautomis, tik reikalauja, kad žinotume, dėlko broliaujames, o ne eitume užsimerkę kitų vedami. Štai kad ir tame susibroliavime su lenkais: Lietuvos bajorai ėjo „brolių“ vedami, nesiklausdami, kur veda. Tuli senų tradicijų patrijotai laikė už svarbiausią savo pareigą saugot, kad lietuviai neimtų broliautis su mąskoliais ir saugojo iki paskutiniam laikui, iki lenkai, dėl kurių tai darė, patys nešoko mąskoliams į glėbį, lietuvių suvis nesiklausė! Ar-gi ir toliau Lietuvos bajorai neišras sau rimtesnio darbo, nekaip gyvent nustojusiomis reališko pamato, pačių lenkų pamestomis tradicijomis, neapsidairys aplinkui ir nepamatys, kad čionai šale jų visa begalis darbo, prigulnio jiems kaipo tautiečiaus ir vietiniams inteligentams? *Markbis.*

Narimantas,

Didis Lietuvos Kunigaikštis.

Tragedija penkiuose aktuose.

Aktas ketvirtas.

Scena I.

Narimantas, Bugardas, Gransonas.

Narimantas.

Ne . . . ji niekina mane be pasigailėjmo. Matau ant mano meilės visai ji nežiuri . . . Žadėjau, kad jos Daumants teipo numylėtas Atgaus vėl tiesas savo, gaus atgal Utėnus, Ir net pragaistys visos, ginklo padarytos, Bus išlygintus veikiai, kad vėla sau liuosas Galėtų viešpatauti . . . Bet dėlko ji šiteip Neapykantos savo neslepia prieš mane, Tarydama man drąsiai, juogiai ji gyvena Tik dėl Daumanto vieno? . . . Tai pervirš . . .

Pažjstu,

Kad tai nusiminimas gniauzia mano širdį, Priversdamas užmiršti pamatus dorybių . . . Teip, ikikol ta meilė bus mano dievaite, Aš negaliu paliauti pagiežos jieškojęs . . . Ką-gi kankinu? Brolių . . . ir mano meilužę! . . . Vienok dvasia negali atsispirt jausmams tiems, Jeigu protas dorybės — širdis žmogūdystės Nori . . . Jau galva mano nenuvokia nieko, Apart nusiminimo, kurs manęs nepleidžia. Visi garbės vainikai, surinkti kariaujant, Po kuriais jug galėtų but ramus Narimants, Anaipitol man nemielišiandien — juos prakeikiu. Nės, jei bučiau netekęs jau gyvasties savo, Butų užgesus meilė, troškimai, išvieno Su nuopoliu. Dabar-gi kam aš esmi gyvas? Ar kad kankyčiau save, meilužę ir brolių? Esybes, kurioms širdį savo atiduočiau, Turiu vienkart mylėti, kitakart nepkęsti, Nės vaidai tarp savųjų ir kravini mušiai Kaskart jausmus kitokius širdyje pagimdo. Ar-gi per visą amžį su laime tąsysisius,

Nežinodams, kur kreiptis, ko išsižadėti? O dievai! sulaikykite smugius užtaisytus Ir duokit man išvengti! . . . Gransonas, kur Daumants?

Gransonas.

Viešpatie! išjieskojom visur, bet neradom. Gal buti, kad netekęs savo mylimiausios, Negarbės nenorėjo ir pats savo amžį Perkirto. Iš mus rankos pražut negalėjo — Atskiriam tavo kraują, net ir ginklams griežiant.

Narimantas.

Ką sakai? . . . Tai nėra jau Daumanto ant svieto!

Ar-gi tikrai reikėjo jaunam da pražuti? Ar-gi mirtis baidyklė nor visai pasaulei Parodyt, kaip aš brolių esmi numylėjęs? . . . Ne! tai negali buti . . . Man širdis štai sako, Kad jisai yra gyvas. Ta viltis neduos man Jo atmintį sutepti. Nors aš pamylėjęs Tają, kurią labiau jis už gyvastį myli, Vienok pasalomis nieko daryti nenoriu. Grasonas! paprašykit čionai Vratislavą.

Scena II.

Narimantas, Bugardas.

Narimantas.

O! jaučiu savo dvasioj tik kankynes vienas. Kada likimas sląstas mirtiniems užtaiso, Tai, rodosi, nelaimė sparnus sau įgyja.

Bugardas.

Viešpatie! jei dangus tau yra malonesnis, Tai jau tikrai, kad moters turi mylėt tave. Ar jas pareiga šaukia, ar jausmas širdingas, Tai nė viena iš jų valdžios nepaniekįs. Tu! didvyri galingas, be kurio negali Apseiti anė vienas! Jeigu tu priverstum Da kryžikus

Narimantas.

Bugarde! klysti, teip kalbėdamas.

Viena, negražu butų santaiką sulaužyt, Kad per klastą galėtų pasididint žemė. Antra, jei moteriškė klauso širdies balso, Tai ant tuščios puikybės nenorės žiurėti . . . Kas moterų drovumą gali niekint šiteip, Tam nesunku pažeisti net ir dievus savo.

Scena III.

Narimantas, Vratislava, Bugardas, Prakseda, Gransonas.

Narimantas.

Žipone! Tas likimas, kuris man graudeno, Į aukas pasirinko ne mane, tik brolių Verki Duok ir man savo ašaras pridėti. Pasidalinus skausmą, lengviau buna širdžiai, Lengviau išvien paverkti, arba pasidžiaugti. Bet dėlko tu nuo manęs kreipai savo veidą? Sakyk, ar-gi jau niekad meiliai nepažvelgsi Ant Narimanto, kurs jug tiktai tave vieną Ant svieto tikrai myli, nors tu nepkenti jo? Nuo laiko, kada mane užkerėjo tavo

Grožybė, nėra nieko, ko nepadaryčiau
Dėl tavęs, nė aukos nėra, kurios nepašvęsciau,
Apat tiktai dorybės, kurią su tavimi
Išvien gerbiu, žipone . . . Tiktai suraminki
Tu Daumanto šešėlių ir pataisyt teikis
Sutepusią jį kaltę — priimk šią ranką,
Užmiršk viską ir mano pačia pasilikki.

Vratislava.

Ar priimti tą ranką, kuri krauju brolio
Aptaškyta, to brolio, mano numylėto,
Kurio mirtį man šitai skubinys apskelbti?
Ir tu nori sutremti tiesas prigimimo
Ir vestuves sau kelti ant jo šviežio kapo?
Žinok, nors da negavo jisai mano rankos,
Vienok širdis ir lupos prisiekė teismą.
Kas lengvai ryšius šituos sutraukyt pataikys,
Tam nesunku paniekint pareigas švenčiausias.
Teip . . . Vratislava niekad viliot neviliojo.
Ar ji tau kada sakė, kad ji myli tave?
Ant tavo meilių žodžių aš tiktai tylėjau,
Nėš mano norai buvo suvisai kitoki.
Ar-gi tai mano kaltė, jei nematei šito,
Nors per gailestį aiškiai veržės širdies skundas?
Jug nevertai, teisybė, nebauginai manęs,
Bet, viešpatie, norėjai daugiau, nei įstengiu.
Mesk šalin žodžius meilės, o kalbėk su manim,
Kaipo su našle brolio, kur, sykiu su juoju
Netekus laimės, žino, kad viena jo verkia,
Kuri dabartės viską ant mirties jos svarsto,
Ir kuri susipranta, kad perdrąsiai kalba . . .
Nėr baimės tai, kur nieko neteko ant svieto
Kuri gyvastim savo atpirktų tą mirtį.
Aš esmi priežastis jug šito liudno galo . . .
O šešėli man brangus! tarp dangiškių budams,
Jei girdi mano balsą, kylantį nuo žemės,
Prisiega išklausyki: jei nebusiu tavo,
Tai nebusiu nė vieno. O teismą šitą
Dvasioje užlaikysiu, nėš ryšių, kur mudu
Surišę laiko, nieks jau negali sutraukyt.
Narimante! sakyki — tu užmušei brolių
Ranka savo, sakyki — dėlto jis neteko
Gyvasties, nėš turėjo Vratislavos širdį.
Tu pagiežos jieškojai, nėš labai mylėjau . . .

Narimantas.

Žipone! tavo protą nusiminims temdin.
Kaip-gi žmogžudžiu mane pavadint galėjai?
Ar tu gerai pažįsti vidų širdies mano?
O ne! dėl žmogžudystės neniekįsi manęs,
Kadangi aš už meilę pagiežos netaikiau.
Ant galo, jei už mirtį aš palieku kaltas,
Tai tavo grožis liepė man žmogžudžiu tapti.
Paklydėlis kiekvienas randa atleidimą,
Tiktai aš nerandu jo, nėš širdis atšalus
Apsprendžia, širdis toji, kur plaka dėl kito,
O nenor mano kaltę arčiau išgvildinti.
O tu, per kurį dingo viltis mano laimės!
Už ką, tavęs netekęs, ašaras da lieju?
Už ką pagieža tavo persekioja mane

Ir toliau da gyventi nelaisvėj toj verčia?
Kaip čia susilaikyti, tau nepiktžodžius,
Jeigu tu, apgalėtas, da grabe ant manęs
Gauni viršų? Girdi tu Vratislavos skundą
Ir prisiega teismo, ir niekini mane,
Žiurėdamas iš angšto. Tikrai aš pavydžiu
Pralaimėjimo tokio ir mirties.

Vratislava.

Jei meilė
Pagailėjimo jausmą širdy neatšaldė,
Jeigu liko dorybė, jei nori garbingais
Sentėvių takais eiti, jei nors mažumėlių
Gerbi mane — nebuki rustus ir įširdęs:
Užmiršk meilę ir mane siusk pas mano brolių.
Sakyk, ar kame norint yra mano kaltė?
Kaip tau žadėta širdį ir mano esybę,
Ne mano tąsyk lupos su tavim kalbėjo
Ir prie širdies klaidingą parodė tau kelią.
Aš nežadėjau nieko — nors kaltint norėtum,
Tai vis-gi prigimimo verste nepriversi.
O! ir dangus nežiuri liudnos dalies mano,
Nėš Daumantą nubaudžia, kad nenoriu tavęs.

Narimantas.

Laikas, kurs svieta valdo, gailestį pagimdo
Ir vėl jį išnaikina, gal suramįs tave
Ir tavo prielankumą atkreips ir ant manęs.
Likk viešpatystėj mano — ką-gi tai tau kenkia,
Jei visi mylės tave, jeigu pats valdonas
Paliks tavo pirmiausiu padonim? Nė špiegai
Nesekios paskui tave, nė sargai nesaugos.
Nepersekiosiu tavęs nė su savo meile.
O rasi išpalengvo atsimainys mintys
Ir ant dorybių mano pasižvelgsi . . . Mintvyds . . .

Scena IV.

Tie patys ir Mintvydas.

Mintvydas.

Viešpatie! Daumantas gyvas yr rankose mūsų.

Vratislava.

Gyvas? . . . O dievai brangus! kokis didis
džiaugsmas!

Pasiuntiny! tur but tu iš dangaus . . .

Nurimantas.

O kur jis?

Mintvydas.

Kovos lauke neradęs tarpu užmuštųjų,
Žinojau, kad tikrai jis neduos mums nurimti.
Teip ir stojos. Surinko likusius kareivius
Ir ant pilies užpuolė -- mat pasitikėjo,
Kad mes, pasialsinę garbės pilnu darbu,
Miegame, užsikloję surinktais vainikais,
Kad kiekvienas iš mūsų tiktai smaguriauja,
Kad nesutiks jau priešais atspirties nė kokios.
Paklydo — aš budėjau ir stojau į kovą,
Kurioj Daumantą patį nelaisven sugavom
Ir maištadarių tarpe prieš tave pristatom.
Viešpatie! kur jį liepsi uždaryt?

Scena V.

Narimantas, Vratislava, Daumantas (vedamas Narimanto kareivių), Mintvydas, Bugardas, Gransonas.

Vratislava.

Ar tave

Matau? . . .

Narimantas.

Kaip išdrįsai tu išdaviku tapti?

Daumantas (Vratislavai).

O žipone! nuo laiko, kaip tiktai likimo Turiu auka aš buti, neapkenčiu savęs. Aš dabar ne tas Daumantas, kuris laimės pilnas Norėj mirt su garbingu vardu tavo vyro, Tiktai tas, kurio laukia mirtis, arba pančiai, Kuris, nusiminimo didžiausio prislėgtas, Save keikia, o tavęs, Vratislava, verkia.

(Narimantui).

Narimante! už šitą, ką aš išduot taikiaus, Nusiminimas man jug su pakramta liko . . . Kad ir aš apgalėtas — kaip nori su manim Elgkis — bet pasakysiu, kad mane tik meilė Valdo, kad viename tik gražios Vratislavos Žvilgterėjime tirpsta gailestis garbės net, Ant amžių pragaišytos.

Narimantas.

Klausyk: širdis mano, Nors priešinosi valiai, norėjo, kad liktum Gyvas. O tu, išplėšęs, ką aš pamylėjau, Iš pasalų truseisi, taisydamas vylių! Kas šiteip savo brolių nuskriausti išdrįso, Kaip piktadarį kokį liepsiu nužudyti!

Vratislava.

O! dėl dievų šventųjų! Ar-gi tu, kuriojo Širdis tik nelaimingų gailėtis pripratus Ir sudreba, išgirdus pikto darbo vardą, Per pagiežą norėsi įgyti sau garbę? Viešpatie! ar vien meilė tavo širdį valdo, Jei nužudyme brolio siulai pats sau laimė? Iš tavo tokio darbo nebus kito pelno, Tik nepykanta svieto. Nuo sentėvių savo Imki pavyzdį gražų: Tas yr tikrai didis, Kuris atleisti moka. Jei žinai, kad brolio Kaltes pagimdė meilė, kam keršyt už jasias Ir apsiskelbti svietai?

Narimantas.

Ta kalba labiau da Sudilgina rustybę. Kokią turi viltį, Jei nori ašaromis sugraudinti mane, Užstodama už brolių, mano priešininką, Kurio kiekvienas žodis lyg tyčia parodo, Kad jis tur tavo širdį? . . . Daumante! jei lemta Tau tik rupescius vienus ir kenksmus gaminti, Jei viens paklydims tavo tuoj užmezga kitą, Turiu nubausti tave, kaipo maišadarį. Čia nieks jau nepagelbės, kur tautos ramybė Ir gyvenimas šaukia. Mintvyde! pavesk jį Mus žemės tiesų valdžiai — tegul bausmas jojo Bus pavyzdžių drąsuoliams! . . .

Vratislava.

Viešpatie! ar gali Toks baisus nusprendimas išeit iš tų lupų, Kurios visada teisybės kelio prisilaukė?

(klaupdama)

Nors nemylėjau tavęs, bet gerbiau ištikro. Pažvelgk ant tavo brolio, ant kraujo, kurs tavo Gyslose teka, teikis nuodėmę atminti, Dėl kurios gal dorybės užtemdintos tapti. Kaip-gi galima keršyt priešais prigimimą? Maldauju tave vardan sentėvių šešėlių, Vardan visko, kas šventa pačiam . . . Pagailėki Manęs ir sau grauzimo nevykdink . . .

Narimantas (prikeldamas ją).

Žipone!

Ar tinka graudint širdį? . . .

Daumantas.

Vratislava! mirti Nesunku nelaimingiems. Neras jug ramumo Pergalėtojas niekur, jeigu širdies tavo Neužpelnys, né tavęs. Nors mane ištiko Baisus šiteip likimas ir brangiausią viltį Pragaisinau ant amžių, bet jaučiu, kad visas Mano dalies baisumas pavirsta į nieką, Kada ašaros tavo ir liudnams už mane. Myli mane — užtenka! nors nelaisvėje aš, Su apgalėtojumi mainytis nenoriu.

Narimantas.

Kaip peiliai aštrus duria visi tavo žodžiai. Pavydžiu tau likimo. Žipone! nurimki, Girdėdama žodžius tuos. Né rustus nebusiu, Nedidžiu sargybės — tegul tiktai Daumantas Neteršia mano garbę, girdamasis svietai Su savo meile. Eiki — nesirupink . . . tavęs Kankinti aš nenoriu.

Vratislava.

Eisiu, jei dorybės

Tavo stoja grebežium visos dalies mano.

Scena VI.

Narimantas, Daumantas, Bugardas, Gransonas.

Narimantas.

Daumante! esi laisvas — tam nereik sargybės, Kas gali duoti žodį. Tiktai pasistengki, Kad Vratislava mane pamylėt galėtų. Apdovanosiu tave, pragaištį gražysiu Ir tavo viešpatystės padidysiu plotą. Iš tikros širdies busiu tau visad dėkingas, Vratislava tegul tik priim mano ranką. O jeigu tą pamirštum, nepiktžodžiauk tąsyk — Pagieža vėl iš naujo užsiliepsnos veikiai, Nės ir valdymo norą aplenkiau ir viską, O tiktai Vratislavą noriu aš atgriebti. Gerai pasimąstyki . . .

Scena VII.

Daumantas, Bugardas.

Bugardas.

Viešpatie! yra tai

Jug valdžios peržengimas. Paims viešpatystę,

Gyvastį ir meilužę, jeigu netsispirsi
Tirino tai puikybė, su kuria ji svietas
Vadin didžiu, doringu. Duoki man — aš rasiu,
Kokiu būdu atkeršyt už žeidimą tavę.
Nės, iki jojo kuną nepriglaus ta žemė,
Nė Lietuvos negausi, anė Vratislavos.

Daumantas.

Paliuk veltui kalbėjęs, man liudnam bebunant.
Priešingi mano širdžiai užmanymai tavo.
Aš apsiabtas liudnam, su juo tik bendrauju.

Scena VIII.

Bugardas (pats vienas).

Tariau, ir tau įtikčiau, jeigu šiteip stotus,
Jei Narinmanto amžis sutrumpintas taptų
O per tai mano prusai iškiltų į augstį
Tu, besiglamonėdams su meiluže savo,
Užmirši greitai brolių ir gailėstį mesi
Ir aš tave paimsiu tad į savo valdžią —
Štai kas prie žmogžudystės labiausiai pritraukia.
(Pabaiga akto ketvirto.)

Naujas apsiereškimas.

(Užbaiga)

Pirmutinis dalykas socialistiško veikėjo, tai parodyt darbininkams aiškiai, kad pabirkantai ir meisteriai skriaudžia juos materijališkai, kad reik eiti prieš juos visiems darbininkams išvieno, t. y. reikia rupintis sukelt tarp darbininkų visuotinį, masinį judėjimą prieš kapitalistus. Prie dabarnykščio pramonės stovio Lietuvoje, tai galima padaryti, tik pasiremiant ant kasdieninių materijališkų skriaudimų darbininkų iš pusės pabirkantų ir meisterių ir tai tik ant tokių, kuriuos susivieniję darbininkai galėtų neužilgo prašalinti. Tai-gi, nereikia reikalauti 8 adynų dienos darbo, nepasiekus da nė jokio paskirto dienos darbo; nišmintinga yra raginti darbininkus prie visuotinio streikio, iki darbininkai da nišmokę išsiturėti smulkiuose streikuose.

Reikalinga, kad darbininkai būtų nuolat veikime, kad jie tolydžio rupintusi apie pagerinimą savo buvio — tai greičiausiai išnaikys tarpu jų dabarnykštį snudulį ir konkurenciją.

Platinimas mokslo žinių tarpu darbininkų turi užimti svarbią vietą. Reikia išaiškinti darbininkų minioms priežastis skriaudimų, kodėl darbininkai yra teip pavargę ir tamsus, kodėl nepasigerina jų buvis, kokiu būdu galima sumažinti ir išnaikinti darbininkų luomo vargus. Tai reikalinga rodyt ant kiekvieno žingsnio, kur tik galima. Apsisvietimas ir susipratimas darbininkų, tai nemažas dalykas jų susivienijimui. Dėl darbininkų suvienijimo nereikia praleisti nė apvaikščiojimo tulų švenčių, nė pasilinksminimų, vakaruškų ir tt. kur galima laikyti kalbas, pamokinimus, skaitymus. Bet svarbesnę vietą užima įtaisymas *kasų* savytarpinės pašelpos ir pasipriešinimo, nuro-

dymas darbininkams, kad reikalautų nuo pabirkantų išpildymo įstatymų, sutrumpinimo darbo dienos, padidinimo užmokeščio ir tt.

Vis tai iš vienos pusės vienija darbininkus, iš kitos-gi, apturėjus nors menką laimėjimą, priduoja drąsos ir energijos.

Toliaus, reik rupintis sutverti kuodaugiausiai darbininkų inteligencijos, t. y. apšviestų darbininkų, suprantančių padėjimą ir siekius savo luomo, darant tam tikrus pamokinimus prakilnesniems darbininkams. Teipo-gi reikalinga sutvert vietinių darbininkišką literatūrą.

Ant galo reik įtaisyti agitatorių rateliai iš gabiausių, labjausiai atsivadusių tam dalykui darbininkų. Per tokius istikimus agitatorių galima geriausiai varyt propagandą tarpu darbininkų.

2. *Szkie Programu Litewskiej Socjaldemokratycznej organizacjii.* (Paišinys Programo Lietuviškos social-dekdemokratiškos organizacijos). Išleidimas antras, 6 vasario 1897 m. 4°. p. 13. Išleidimas pirmas paženklintas 1 dieną gegužio 1896 m. 4°, 18 p. Abudu hektografuoti. Pirmas išleidimas buvo atspaus-tas lietuviškai po vardu: „Programas Lietuviškos social-demokratiškos partijos“.

Pagal socialistų mokslą visa visuomenė ant galo pagalios persiskirs į dvi dali: iš vienos pusės proletarijatas, iš kitos-gi kapitalistai. Kova tarpu tų dviejų dalių turi pasibaigti išlaimėjimu proletarijato, kuris tada padarys teisingą tvarką. Vienok iki tai bus, tai pereis dang laiko, visuomenė turės prisirengti prie sociališko surėdymo: tai-gi, ko turi reikalauti Lietuvos socialistai per tą pereiginį laiką.

Iš šitos knygtės patiriame, kad Lietuviška sociališka demokratija taria, juogiai „pereiginėj gadynėje“ Lietuvos proletarijatas gali apturėti didžiausią pagerinimą savo buvio ir plačiausias politiškas tiesas tik tada, jeigu bus išpildytas žemiaus einantis minimum programos.

Iš pirmos dalies to programo (litara A), kur yra 10 punktų, matome, kad ta partija reikalauja:

Kuoplačiausios patvaldystės kuopoms, šalims ir viešpatystėms; liuosos federacijos tarpu šalių; išleidimo įstatymų per dalyvumą visų gyventojų; rinkimo valdžių ir sudžių paslaptu žmonių balsavimu; lygybės visų gyventojų; liuosybės žodžio, spaudos, susirinkimų ir bendrovių; pripažinimo tikėjimo per privatišką dalyką, neprigulintį viešpatystei; progresyviškų mokesčių; išnaikinimo visokių neteisių mokesčių; vietoj kariumenės visuotinio apgin-klavimo gyventojų; neapmokamų sudų ir kitų visuotinių įtaisų mokinimo, gydymo, palaidojimo; priverstino mokinimo vaikų.

Antra dalis, (litara B), apima grynai darbinikiškus dalykus, ji turi 7 punktus. Paminėsime įžymesnes vietas:

Reikalavimą — užvedimo 8 adynų darbo dienos, paskyrimo minimum užmokesčio, lygumo jo vyrams ir moterims, uždraudimo samdyto darbo vaikams, nuodugninės higijenos fabrikų ir darbaviečių, apsergėjimo darbininkų ligai ištikus ir ant senatvės, liuosybės streikuoti, taisyti draugystes ir kt.

Ant galo (litara C) reikalaujama, kad žemė, darbo įrankiai ir komunikacijos dalykai pamaži būtų paimami į visuomenės rankas.

Tai yra gana tolymas ant pereiginio laiko paskirtas programos. Šiuo-gi tarpu L. S. Demokratija rupijis sukelti kuoplačiausią darbininkų judėjimą Lietuvoje, mokinama darbinikus žodžiu gyvu ir per raštus, pasiremama ant dabartinių proletarijato reikalų. Kaslink-gi pereiginių ir galutinių siekių darbininkų luomo, tai tam dalykui L. S. D-ja platina visokiais budais savo minimum programą ir pamatus moksliško socializmo. Priegtam ji rupinasi sutaisyti paslaptą organizaciją darbininkų susivienijimų kovai su svetimnauzdžiais (kapitalistais) ir su valdžia.

Kaslink kitų luomų, tai L. S. Demokratija neis su jomis ant jokių derybų, bet pažymina reikalingumą pamokinimo pereiginių luomų, t. y. smulkmiesčionių ir ukininkų, kad tendencija ekonomiško išsilavinimo varo jas prie solidarizavimo su siekiais ir keliais proletarijato, kadangi visa pirma dalis programo (lit. A) yra apskritai demokratiška ir pilnai tinka teipo-gi pereiginiams luomams.

Tuo užsibaigia antras išleidimas to programo.

Pirmam išleidime da yra pažimėta, kaip elgtis su kitų tautų Lietuvoj ir Maskolijoje gyvenančiu proletarijatu.

(*Sitoje vietoje eina ta strapsnio dalis, kuri per spautuvės neapsižiūrėjimą, belaužant klisas, pateko į 4 Nr. ant pusb. 60 nuo žodžių: Zydams nurodo . . . iki „pasakos“ galo.*)

Is žinių palytėsime streiką lietuvių-darbininkų ant geležinkelio nuo Varėnų ant Alytaus. Pašaukta policija suėmusi ir nugabenusi į Trakus apie 200 darbininkų. Pirma ant to geležinkelio dirbo maskoliai darbininkai, bet, šitiems susibankrutijus, pristojo prie darbo vietiniai lietuviai, kurie ir-gi negalėjo ilgai išturėti skriaudimus geležinkelio valdžios ir turėjo padaryti streiką. — O štai žinios apie šnipukus: Balandžio 7 d. išryto rasta Vilniuje ant ulybės su perdurtu šonu žandarų apmokamas šnipukas Rafalka. Minske šnipukui, Rolnikui, nušutinta burna vitrijolium. Varšavoje vienam šnipukui perverta pilvas ir žarnos paleista.

Kowienski Robotnik (Kauno Darbininkas) Nr. 1. 1 balandžio 1897 m. Hektografija 4°, 7 p. lenkiškai.

Šitas laikraštis žada rupintis ypatingai, apie Kauno darbininkų reikalus ir aiškinti, kaip kitur darbininkai kovoja už pagerinimą savo buvio. — Kaip ir kiti panašus laikraščiai, rodo vargą darbininkų ir jų skriaudikus, kapitalistus, kuriems padeda valdžia ir pritaria kunigai, pasidarę iš tikėjimo įrankį skriaudimo darbininkų. —

Mokina „kaip reikia kovot.“ Mašinos, sako, nekaltos, kalti fabrikantai. Tai-gi ne mašinos reikia daužyti, o tik reikalauti nuo pabirkantų padidrinimo algos ir sutrumpinimo darbo dienos. Mokina teip-gi, kaip reikia laikytis sustreikavus, ir klausinėjant policijai.

Kviečia Kauno darbininkus, idant pasi-naudotų valdžios paliepiamą, pagal kurį ¹⁶ balandžio 1897 m. visos Maskolijos pabirkuose irdirbtuvėse turi būti sutrumpinta darbo diena: mechaniskose įtaisose iki 10½, audėjams iki 11½ ir kitiems iki 12 valandų ant dienos.

Aprašo da bjaurų darbininkų padėjimą Aleksote, Rozenblumo pabrake šiaučiskų vinučių ir Kaune, Rekošo pabrake geležies.

Apart augščiau minėtų laikraščių yra da keli, „*Atsišaukimai į darbininkus*.“ vienas spaudintas ant 1 gegužio dienos, o du hektografuoti vėliau. Visi lenkiškai. Išleisti Lietuviškos Social-demokratiškos partijos.

Pirmasis kviečia Lietuvos darbininkus iškilmingai švesti 1 gegužio dieną reikalauti: 8 v. darbo dienos, didesnės algos ir ukėšų tiesų. Rodyja eit išvien su visais Maskolijos darbininkais, idant greičiau galima būtų pergalėti visų vieną priešų t. y. despotišką valdžią. Teikia vienybę ir pasisvėtimą už darbininkų idealus.

Vienas hektografuotas atsišaukimas per sergi darbininkus prieš policijos ir kapitalistų klastas. Policija, mat, ir kapitalistai garsina apie socialistus, apginėjus darbininkų, visokias melagystes: buk esą vagys, galvažudžiai, paleistuviai ir tt. Tuotarpu socialistai nė vogti nemokina, nė užmušti, nė paleistuvaut, o visa jų kaltė tiktai ta, kad jie reikalauja 8 v. darbo dienos, teisingesnio užmokesčio už darbą ir politiškos liuosybės — kas, žinoma, neparanku nė policijai, nė kapitalistams.

Trečias atsišaukimas praneša, kad neveizint ant kareivių ir policijantų, apgulusių Vilnių su apygardomis, darbininkai vis-gi galėjo švesti 1 gegužio dieną ir net iškabinėjo atsišaukimus.

Teip išrodo paviršium naujas mus visuomenėje apsireiškimas. *Ugis.*

Žvirbliai.

(Užbaiga.)

Bet netoli nū bažnyčios, ant šventoriaus, stovėjo augsta kopyltėlė, kalkėmis nubaltinta, su stogeliu, o joje stovėjo paveikslas vienos šventosios, mėlynais rubais aprėdytas su lelija rankoje. Mus žvirbliai susikrovė lizdą po tuo stogeliu.

Vasarą, šventomis dienomis, per mišias žmonės, negalėdami sutilti bažnyčioje, stovėdavo lauke, kimšosi ir aplink tą kopyltėlę. Čia klupšti kalbėjo ražančių, meldėsi iš knygų, giedojo giesmes ir nevieną kart tuomet žvirblis, pasiputęs, tupdavo ant kopyltėlės stogo ir nuleidęs sparnus, kraipėsi čiauskėdamas: „Čir, čir!“ Ne viens vaikas, atėjęs čion su motina, per visą šventimą nenuleido nuo paukščių akių. Vienok nė vienam išdykėliui nė į galvą neatėjo pasiekti lizdą, kursai per šventosios paveikslą tapo nepalyčiamu. Matyt, galimas daiktas apmąsinti žmonių godumą ir išdykumą.

Tikinčios širdys graudinosi, iš krutinių veržėsi gailėsčio atsidusėjimai, o čia žvirblis parlėkė kas-žin iš kur, parnešdamas vaikams peno. Po kopyltėlės stogeliu girdėt buvo tada linksmas cypimas penimų žvirbliukų.

Kartais, po visam, žmonės, be kepurių sustoję pas kopyltėlę, kalbėjo apie tuos žvirblius. Vienas ukininkas tvirtino, kad žvirblių nereikia gailėtis, nės tai jie atnešė vinis Viešpačiui prikalt; bet kitas tuoj uždarė jam burną, tarydamas: „Jei kas išimtų žvirbliukus iš tos šventos vietos, tai tam per septynis metus nesisektų.“

Pradžioje rugsėjo išpuolė atlaidai, ant kurių kasmet prisirinkdavo labai daug žmonių, ypač, juog tuomet ir oras stovi gražus ir lauku darbai beveik atlikti.

Klebonas — geras žmogelis — rupinosi apie bažnyčią ir paketino apvalyt ją ir padailint. Tiktai pinigų, tam dalykui paskirtų, buvo teip maža, kad nė šnekos negalėjo buti parsivest koki meisterį. Visą turės atlikt patys. Klebonas nuvažiavo į miestą, pripirko dažinių, žibučių ir visą darbą pavedė vargamistrai, špitolninkui Blažiui ir dešimties metų vaikui, Praniukui, savo augintiniui.

Jau į penkias dienas prieš atlaidus pas bažnyčią buvo didelis trukšmas. Vargamistra su Blažiu laipiojo augštai kopėčiomis, leido žemyn aninulus, šventuosius, dulkino juos, mazgojo, dažė, auksavo, dirbo jiems nutrukusias dalis. Praniukas teip-gi triusė, ypač prie dažymo, kas, matoma, jam labai patiko.

Jau viskas buvo prirengta, kaip klebonas, apeidamas aplink bažnyčią, užtėmyjo šventosios paveikslą kopylčioje. Tuojuo liepė Pra-

niukui pristatyt kopėčias ir kas tik reikia, atnaujint, nudažyt. Vaikui dukart tokių dalykų sakyt nereikėjo. Netiktai ką šventosios rubus mėlynai nudažė, bet da iš savo galvos pridėjo žibučių ir marginių. Pabaigęs ir džiaugdamašis iš savo darbo, pasistiebė šiek tiek augščiau ir dirstelėjo į lizdą žvirblių, kurie buvo jau su plunksnomis ir rengėsi išlėkt. Praniukui atėjo į galvą ypatinga mintis: „Tie pilki žvirbliai butų kur kas gražesni, kad tutėtų, sakysiu, pilvus žalius, raudonas strėnas, sparnelius mėlynus, o galvas ir uodegas auksines.“ Tokiam artistui darbas nuo minties netoli. Nepoigam visi šeši žvirbliukai buvo nudažyti teip, kaip vaikui išrodė gražiau.

Atėjo atlaidai. Nuo pat ryto skambėjo varpai, bažnyčioje buvo pilna žmonių, daugelis stovėjo ant šventoriaus. Kaip paprastai per atlaidus, vieni atsiklaupę arba stati meldėsi, kiti keliais ėjo apie bažnyčią, valė nuo nusidėjimų dvasią, kiti giedojo, o buvo ir tokių, kurie per tokią kamšatį pramiegojo didesnė šventimo dalį.

Per pačius pietus, laike svarbiausios šventimo dalies, jauni žvirbliukai apleido lizdą, pradėjo šokinėt ant kopyltėlės stogo, lakiot ant medžių, ant bažnyčios briaunų. Kas per daiktas! Paukščiai su auksinėmis uodegomis užėmė dabar pas bažnyčią atidą visų tikinčiųjų. Žmonės vieni kitiems rodė pirštais, negalėdami numanyt, iš kur atsirado paukščiukai, teip gražiai margi. Liovė visi meldėsi ir stebėjosi, žiurdėdami į puikius paukščius, kurie turi vienok žvirblių balsą. Ką čia šnekėt, kad ir kregždės, kurios niekad neturi laiko, stapteldavo pažiūrėt į tuos stebuklus.

Tur but greit pasklido žinia tarp žvirblių apie ypatingus paukščius, nės buriais lėkė iš kaimo pas bažnyčią.

Tėvai išmargintų vaikų stebėjosi ir pyko už tai, ką regi. Tėvas suko aplink mažuosius, žiurdėjo atsidėjęs, o paskui, atsikreipęs į žvirblių burį, rodos aiškino jiems, kad nesuprantas, kokiū būdu atsirado ant svieto toki ypatingi vaikai. Motina vėl, lyg per verksmus skundėsi pilnu nusiminimo balsu. Istikro, galėjo vargšei rupėt, kaip tai ji tikro kraujo žvirblaitė, turėdama vyrą žvirblį, išperėjo ir užaugino vaikus ne žvirblius.

Jauni, margi žvirbliukai šokinėjo, lakiojo nė kam ko, nesuprasdami, kas pasidarė ir manydami, kad ant svieto tur but teip, kaip yra: žemai burys nusistebėjusių žmonių, augštai — ant medžių ir bažnyčios — burys teip-gi nusistebėjusių žvirblių. Pakilo labai didelis trukšmas, ypač po visam.

Žvirbliukai da daugiau laimėjo garbės akise žmonių, nės išperėti pas bažnyčią. Vienas kitas norėjo tą atsitikimą laikyti per stebuklą ir jau dvasios gilumoje savęs klausė: „Kas tai yra? kas-žin, ar tai žmonėms ant gero, ar ant pikto?“

Tik vienas Praniukas, kunigo augintinis, žinojo slėpinį atsiradimo tokių gražių paukščių.

Kas tiktai buvo bažnyčioje, turėjo staptelti ir stebėtis į nudažytus žvirblisus, kurie nuo saulės da aiškiau žibėjo.

Čia buvo ir inteligencija — dvaro ponai. Kaip žmonės buvo labiau palinkę matyti tame atsitikime stebuklą, teip vėl apsviestieji norėjo čia rasti paprastas prigimties tiesas.

Buvo ten toks pons Raimundas, kuris mokinosi ukininkystės augštesnėje mokykloje ir gyrėsi, gerai pažįstas savo krašto paukščius ir žoles. Tai-gi klausinėjo jį iš visų pusių:

— Pons Raimunde, kas tie per paukščiai?

Prisidėjo ponas Raimundas prie akių binoklį ir ilgai žiūrėjo į žvirbliuką, tupintį arčiausiai ant briaunos bažnyčios lango. Paskui provincijos ornitologas, atsikreipęs į burelį klausiančių ponių, rimtai tarė:

— O, tai labai ypatingas paukštis, jis bus tarp veislės *pyrrhula* ir veislės *fringula*! Man rodosi, aš pirmas randu tą paukštį, o dėlto galėsiu duoti jam vardą *pyrrhula-fringula Raimundi*.

Visi, gerbdami mokintą žmogų, klausė. Tik Praniukas, kuris mokėjo daug lotyniškų žožių drąsiai atsiliėpė:

— Ką tamsta šneki? Tas paukštis vadinasi lotyniškai *passer domesticus pictus* Jug *pingo, pinxi, pictum, pingere* — marginti, o aš pats savo rankomis numarginau tuos paukščius lizde. Ar negražus, ką?

Ponas Raimundas, kuris jau ketino duoti rublį tam, kas pagautų gražų paukščiuką, nuleido nosį ir inteligencija, tylėdama, nuėjo nuo šventoriaus. Žmonės, patyrę viską nuo Praniuko, teip-gi išsiskirstė namo.

Tiktai dabar, prasitraukus žmonėms, visas žvirbių pulkas, tarytum audra, supuolė ant tų paukščiukų, kurie, budami žvirbliais, dėvėjo rubus ne žvirblių. Žvirbių susirinkimas nusprendė tur but, kad tokius persivertėlius reikia nužudyti. —

Cenzūros klausymas.

Pasaka ne pasaka.

I.

Kaip sau norite, šnekėkite, aš nesutinku su tais vyrais, kurie tvirtina, buk kunigai moką vien tiktai slėgti kultūrą ir visai nesiurpiną platinti jos vaisius tarp tautiečių. Pa-

inkime pavyzdžiui nors aną su nusizeminimu styrinėją pašalyje kitų triobų budele, kurios tikrajį vardą ne visada prie žmonių pritinka minėt, o kuri vienok turi neužgintą kulturišką vertybę. Jug tą budele — persiprašydamas vištas, pavadėsiu ją *tupykla* — įvedė į musų kaimus kunigai. Pirmiausiai pradėjo statyti tupyklas, žinoma, kunigams įsakius, už šventoriaus prie kaimo kopyltėlių, kur budavo at-laidai. Per tokius at-laidus moters, nežinodamos tam tikro tupyklų siekio, pasidėdavo jose pundelius su krupninkėliu ir užkandžiais. Ilgainiui atsirado jau ir pas tulus ukininkus — arba ten, kur leisdavo vaikus į kunigus, arba vėl ten, kur tankiau atsilankydavo kunigai. Išpradžių žmonelės stebėjosi, išvydę tokias įtaisas: malunas ne malunas, tik be sparnų; spinta ne spinta, tik nemarginta. Šiandien nors ne visi ukininkai turi įtaisę tupyklas, bet visi jau mus krašto žmonės numano jų prasmę ir bobos pundelių jose jau nepasidėda.

Virvagalių kaime buvo vieta, išleidusi net tris kunigus, ir, žinoma, turėjo augščiau minėtą kultūros įtaisą. Išėjus vyrams į kunigus, vieta teko svetimam žmogui, kuris ap-leido ją visai ir turėjo parduoti. Nupirko Endrius Klubas, blaivas žmogus ir geras ukininkas. Nors nebuvo mokintas ir galėjo vien tiktai lietuviškai ant knygų skaityti, bet turėjo, teip sakant, jausmą kultūros. Jis jautė reikalą įvedimo prie namų pagerinimų, permanė, kad vieną ar kitą atmainą padarius, kartais net be padidinio kaštų, buna ir akims gražiau ir nauda didesnė. Tarp kitų dalykų apsprendė ir likimą apleistos jau tupyklos. Prikalinėjo drūčiau atsokusias lentas, plyšius užlipino popiera ir įsakė visiems namiškiams, idant neužmirštų, kam ta budele įtaisyta, ir kad prsielgimu nesipriešintų jo įsakymui. Išsyk šeimyna nenorėjo nė klausyti. — Tai, imsime dabar ir eisime ten, kur tiktai jagamasčiai vaikščiojo! da gali buti griekas. — Vienok vyresnieji pamaži pradėjo priprasti, tik su vaikais negalima buvo nieko padaryti — iš-tolo bijojo įeiti į tupyklos vidų ir tik per plyšius stengėsi pamatyti, kas ten vidui dedasi. Tai-gi neužilgo subadė ir apdraskė nuo plyšių popieras. Klubas, užtėmyjęs tai, užlipino plyšius išnaujo, atsinešė nuo klėties augšto pundą senų rubricelių ir iškarpė didesnes litaras, tokias, kad iš jų įseitų sakiny: popierų ndraskyk ir nebadyk. Sustatęs keletą tokių sakinių, prilipino juos ant tupyklos sienų — vienus iš lauko, kitus iš vidaus. Paskui, juokaudamas, pasakė šeimynai, kad budeleje yra prilipintas „ukazas“ ir liepė persiskaityt, kas moka, o vaikus įgraudeno, kad šiukštu popierų neplėšytų.

II.

Už kelių varnų nuo Klubu namų stovėjo valsčiaus kanceliarija, kur raštininkavo iš kasžin kokio kelmo dygęs lenkelis, Psarskis. Jau beveik metai, kaip žmogelis stengėsi papirkti degtine valsčių, kad per ateinančius rinkimus imtų jį į vaitus. Sunkiai vienok ėjo, nėra visos beveik valsčius rengėsi rinkti Klubą. Du tikrai kandidatai te ir buvo: Psarskis ir Klubas. Tai-gi, kad ne Klubas, tai jis, Psarskis, tikrai liktų vaitu. Bet kaip jį prašalinti? Pasitikėti degtinei nėra ką, o išrasti kokią priežastį ant teisingo žmogaus tiesiog nebuvo galima.

Vieną nedėdienį, pavakare, sėdėjo Psarskis ant kanceliarijos prieangio ir žiūrėdamas į garnį, kalinantį ant Klubu kluono, dėstė savo garbiniuotoje galvoje, kaip čia galėjus prašalinti priešininką. Pamatęs praeinantį Klubu pusbernį, užkalbino:

- O kur dulini?
- Tai čia į Kazius.
- O ką veiksi?
- Sako gužynė bus. Dabar siuva pas juos kriaučius, tai sako gerai skripkuojas.
- Ar šeimininkas leidžia į gužynę?
- Naktimis valkiotis neduoda, o ką į gužynę, tai nieko.
- Ar tu senei pas Klubą tarnauji?
- Jau tretį metai.
- Ir ant kitų metų liksi?
- Nenorėčiau trauktis, tikrai rudenyje reiks ant liosų.
- Šiteip. Ką duosi, tai aš išliuosuosiu.
- O ką aš duosiu, pats nieko neturėdamas.
- Tai, kaimynui jug galėčiau padaryti ir dykai.
- Tai padaryk, pons.
- Tik matai, turiu buti vaitu.
- Tai buk, pons.
- Gerai sakai, buk. O kad tavo šeimininkas neduoda.

Bernas šito dalyko nesuprato ir tylėjo.

— Matai, jis pats nori buti vaitu ir gali jį valsčius išrinkti. O Klubas tau nieko negalės pagelbėti — čia tai tik mano galva — tarė Psarskis, paglostęs garbinius.

— Man jug vis ta pati — kalbėjo toliau — kas vaitas; tavo dalykas, kad ne Klubas, o tik aš bučiau vaitu.

— Tai ką aš padarysiu

— Išrask ant Klubu kokią menką priežastį, tai valdžia jo neužvirtis ir bus gerai.

Bernukas nuleido galvą. Jis nė nemokėjo įieškot ant kito priežasčių, o čia raski priežastį ant teisingo žmogaus. Raštininkas pakubino jam į pagelbą:

— Matai, patėmyk, ar tavo šeimininkas neslepia kontrabandos, ar lietuviškų knygų ir gazetų neprilaiko, ar

— Knygų tai, teisybė, mačian daug klėties palėpėje prikimšta, tiktai kas čia per priežastis? Jug štai kanceliarijoje yra knygų da daugiau ir kur kas storesnės.

— Žinoma. Ar neliepia kartais kitiems skaityti tas knygas?

— Syki atsinesė į butą visas, kasžin ką iš jų karpė, paskui . . . jau gerai dabar nepamenu . . . beje, iškarpa nusinesė, žinai pons, į tą budele, o kaip sugrįžo, tai sakė, kad pasiskaitytų, kas moka.

— O tu ar moki skaityti?

— Ne, pons, nemoku.

— Tai nė nežinai, kas tose knygose parašyta.

— Iš kur, pons, žinosiu.

Toje vietoje šneka pertruko. Psarskis, iškvotęs, kas reikia, su linksma širdžia nuėjo į butą, o bernukas, visai neprisijausdamas, kad ką blogo butų prasitaręs, su ramia sąžine nuėjo į gužynę. Net liosai išėjo jam iš galvos, išgirdus skripkos balsą.

Ant rytojaus Naupilės žandarai turėjo jau tokią žinią: Virvagalių ukininkas, Endrius Klubas, prilaiko lietuviškas knygas, ir liepia skaityti šeimynai. Knygos užslėptos ant klėties viršaus, palėpėje, o kitos tupykloje.

Tą žinią žandarai ant tų pėdų pranešė savo viršininkui. (Toliaus bus.)

Iš šiaurių padangės.

„Ramus vėjaliai nuo šiaurės pasklido. Džiaugkimės ir dėkavokime paleidusiems juos.“ Teip linksminasi nemažas lenkų burelis, pamindamas nesenei mūsų kraštui Augščiausiai išreikštą mylistą. Šneku apie prašalinimą teip vadinamos kontribucijos, tai yra mokesčių, nuo laiko paskutinio maišto ant žemės dvarponių uždėtų. Ši linksma naujiena, tikiuosi, aplėkė visus kampus ir mūsų krašto ir turbūt rado visur atbalsį „dėkui“. Naujiena ši tuo da, teip sakant, skanesnė, kad prie jos įsikunijimo prisidėjo ir patsai jaunas ciecorius, sutikęs su mažesniu skaitliu balsų (4 balsai iš 12), nutarusių jos prašalinimą. „Gėda ir visai nemandagu teip turtingai viešpatystei, kaip Maskolija, rankioti kokį ten vieną ar kitą milijoną nuo vaikų, kaipo bausmė už pasipriešinimą tėvų,“ atsiliepė vienas iš paskirtos komisijos dėl apkalbėjimo, ar nelikas jau kontribuciją prašalinti. „Manta viešpatystės“ — traukė jis toliaus, — „apseis ir be tos kontribucijos, kurios į skaitlį ištekliaus ant ateinančių metų aš visai ir neįnešu.“ Toksai noras pašvelninti išteklius viešpatystės apsi-reiškė ne vien tik tame prašalinime kontri-

bucijos. Neužilgo tapo prašalinti mokesčiai už „pasportus“, kurie iš kišenias musų kaimiečio išimtdavo nemažai pinigų. Nesykį jau buvo užtėmyta laikraščiuose, kad išvaikstinėjimas iš musų krašto darbininkų paskutiniuose metuose smagiai pasididino. Iš atmainymo šių mokesčių galima da labiaus džiaugtis, nės kiekvienas išėmimas pasporto budavo visada sujungtas su pamylėjimu, kaip raštininko, teip ir staršinos. Tiesa, ir dar reikalinga išsimti pasportą, bet už jį tesimoka tiktai keletas kapeikų už „blanką“, — mokestis lyg tyčia paliktas, kad butų galima nuo prasto žmogaus ką nusukti. Ką-gi reiškia šie du atmainymai mokesčių? Ar jau prasideda nauja politika maskoliškos valdžios? ar-gi jau paputė ramus vėjaliai?

Kas link atmainos kontribucijos, tai dvarponiui lietuviui nors ir smagu nemokėti jos, bet jis privalo pirmiau sutikti, kad yra lenku. Visame manifeste, Augščiausiai išleistame, né žodžio nėra kalbėta apie dvarponius lietuvius, o vien tik apie žmogystes lenkiškos kilties. Lietuvių, mat, visai nėra šiaurvakariniame krašte. Toksai užtylėjimas apie mus daromas yra nuolatai. Teip, mirus Orževskui, maskoliška spauda (Nov. Vremia) linkėjo naujam jo įpėdiniui tvirto ir teisingo valdymo maskolių ir žmogysčių lenkiškos kilties šiaurvakariniame krašte. Apie lietuvius nutylėjo ne tiktai tas laikraštis, bet ir keliatas kitų, permušdami šį atsiliepimą, apart vieno vokiško laikraščio, kuris užklausė, kur-gi dingo lietuviai, kad naujam įpėdiniui lietuviškų gubernijų visai jų neprimena. Atsitikimas tai smulkus, bet man rodo, didei akyvas, kaipo rodantis begėdystę maskoliškų laikraščių, teip ir perdaug jau didį musų ramumą. Kentėti ir tylėti ant visokių užmėtinėjimų, tiesa, mes pripratome, bet ar-gi tame geriausia ir smagiausia politika priėti prie savo tautiškų siekinų? Ar mes vis lauksime susimylėjimo ir permains maskolių politikos, kas link musų? Permaina ši pridera ne nuo geros širdies ciecoriaus, ar jo paskirtų naujų įtaisų, o vien tik nuo mus pačių, nuo to, kaip mes išreikšime ir suvienysime savo reikalavimus. Todėl skrėjimas ir išparodymas šių reikalavimų, apgynimas savo tautos ir tautiečių privalo visur buti, kur tik yra galimas, o tai iš dalies ir maskoliškoje spaudoje. Toksai darbas gali labai buti parankini tokiems, kurie sako, nemoką gerai lietuviškai ir dėlto negalį priderančiai prisidėti prie tautiško darbo. Toksai atsisakymas irgi gana akyvas. Tiesa, ar-gi visi Lietuvos reikalavimai, visi jos dabartiniai siekiai subėgo tik ant vieno rašinėjimo knygelių arba laikraščių? Ar-gi mes nerandame sau platesnių kelių, o vien tik rašinė-

jimą ar vertimą kokios knygelės dažnai ir silpnos vertybės? Kur apsižvelgsi . . . kelių daugybė, reikia tik drąsos ir noro keliauti jais.

Leiskime, kad maskoliška cenzura yra didei aštri, kad spauda dručiai surišta, bet vis-gi ir joje nesykį tėjyjomė atsiliepinus apie lietuvius. Buvis maskoliškos spaudos prie dabartinio užveizdos Solovjev'o, tiesa, yra baisiai sunkus: išsirites iš Pobiedonoscev'o pasparnės, šis paukštelis nori pasirodyti tikru jo suneliu. Išigniaužęs sunkiomis tiesomis jis kerta nuolat laikraščius, užgindams, tai jų liuosą pardavinėjimą, tai su stabdydams jų išėjimą. Toksai sunelio ruošimas įpyko jau tur but ir maskoliškai spaudai, nekaltant jau apie lietuvišką, prie kurios jis, kaip žinoma, jau teip-gi yra pridėjęs savo dvasią. Teip, tarp maskolių nesenei buvo atsiradę balsai, kurie dabartinį besiplatinimą knygų lietuviškų, labiausiai maldaknygių, skaitė visai per netikusį ir pavojingą švelniam apmaskolinimui musų krašto, sakydami, kad su knygelėmis visai nekaltos vertybės drauge pasklysta visokių knygučių, apskelbiančių maskolišką valdžią. Todėl, reikią leisti tos nekaltos knygelės, išpradžios nors vienos tik maldaknygės, kad tuo užkirsti kelią visoms pavojingoms. Išrokavimas gal but ir teisingas, bet tiktai jau vėlai apmąstytytas, nės leidimas jų šiandien tur but jau nebeužkirs kelio ir jiems nemėiloms knygelėms. Solovjev'as tur but sumastė šią ieseigą, nės smarkiaus pasipriešino maldaknygėms.

Mums regis, jau gana šio vieno paukštelio, kad prasišalintų visos mintys apie ramius šiaurių vėjaliaus, ant kurių turi teip aštrią uoslę musų senbroliai — lenkai.

Kas link šių paskutinių, tai mums smagu čia priminti jų siekinį. Apie atbudavojimą savo tėvynės, „nuo jurių, iki jurių“, šiandien jie jau nesapnuoja; jie stengiasi užlaikyti tik savo tautą, gyvendami prieglaudoj ir sando-roj su Maskolija. Seni platus idealai apie neprigulmę Lenkijos tapo užmiršti ir vieton jų daugelis rupinasi tiktai apie ramų buvį Maskolijos rubežiuose. Teip, labai gerai. Bet jeigu jus teip permainėte savo siekius, jeigu jau nebesirupinate apie tėvynę „nuo jurių iki jurių“, prie ko buvome mes, lietuviai, teip reikalingi, tai dabar jums, mus jau visai nereika. Palikite mus ir leiskite ir mums teip-gi kovoti už savo tautą. Dabar jusų akise mes negalime jau buti „atskalunoniais“, kaip dažnai ant musų šukaujate, mes jus neatiduodame maskoliams, nės šiandien jau jus patys išradote, kad smgiau lįsti į maskolišką maišą „ramumo“. Tegul jums ten Dievas padeda, bet kviesti drauge ir mus ten, regis, nebegali pas jus drąšos atsirasti. Lietuviai,

teip ilgai kentėdami verguvs, tikiu, niekad nepardavinės savo liuosų, nuomonių. J. B.

50 metinės sukaktuvės serbų- lužicų Močiūtės.

Liudna buvo vargingoje, mažoje serbų-lužicų tautoje prieš pusamžį. Bažnyčiose kunigužiai ir kalatikų kunigai sakė pamokslus lužiciškai, žmonės dainavo savo senovės dainas laukuose ir pievose, meldėsi ant knygų ir skaitė bibliją savo kalboje, bet lužiciška kalba buvo laikoma per netinkančią literatiškiems veikalams, ant Budišino gatvių žiurėdavo kaip ant dyvų į žmogų, kalbantį lužiciškai, jeigu tas žmogus buvo geriaus pasirėdęs ir prigulįs prie inteligentų luomo. Pas kunigužius kalbėdavo tik vokiškai. Anapus Lužicų rubežių susitelkimuose, kuriems rupėjo slovėnų likimas, ant Oltavos kranto ir Karpatuose, su baime laukta žinios apie mirtį paskutinio Lužicų serbo. Lužicams grumojo Paluobių likimas, kur paskutinis mokantis sukalbėti „Tėve mūsų“ liežuviu savo prabočių, numirė kaime Kremline, Linneburgo apygardoje, baigianties pereitam amžiui.

Tuose liudnuose laukuose jaunas tuomsyk Jonas Ernestas Smoler užsimanė sutelkti draugystę literatiškiems išleidimams, ant pavidalo „Maticų“, nesenei prieštai įrengtų čekų Pragoje ir Naujam Sode tarpų Vengrijos serbų. Tą užnamą galėjo jam paduoti Čelakovski i Purkinje, su kuriais draugavo, besimokindamas Vroclave.

Ačiu pagelbai dumčiaus miesto Budišino, daktaro Klin'o, kurs pagal kilmę buvo serbas, Smolerio užnamymas išikunijo. 1847 metuose seredoje po Velykų, užnamyta draugystė užsimezgė Budišine. Pirmuose metuose pristojė prie jos 64 šarnariai, tame skaitliuje du jaunu lenku, kurių pravardės pasidarė visiems žinomos ir guojamos. Buvo tai kunigaikštis Jurgis Liubomirskis ir Mečislovas Pavlikauskis.

Palaiminta savo pasekmėse pasirodė Smoler'io mąstis. Naujas gyvenimas sukruo Lužicuose nuo valandos įrengimo serbų Močiūtės. Per pusamžį, jai rupinantis, suviršum 80 000 Mk. pašvęsta spaudai; išleista Kalendorių ir knygų žmonėms 118, o viską suimant, i 300 000 egz.

Skaitliai tie labai pažymus, jeigu atsimimsime stoką svietišų raštų, epokoje prieš įkurimą Močiūtės, o teip-gi ir tai juog augštaičių-lužicų yra tik i 100 000. Teip kad vidutiniai per metus išsisklaidydavo tarp žmonių po 6000 egzempliorių, arba viena knyga ant 16 gyventojų.

Neskaitant knygų žmonėms, Močiūtės kaštu išėjo 95 sąsiuvos moksliško laikraščio, kuriame tilpo labai daug medegos kalbžinystei

ir folklorui slavėnų. Laikraščio redaktoriais paeiliu buvo: Smoler, gerai žinomas lenkiškuose Drezno varstuose pralotas Buk, Hornik ir ant galo, dabar redaktorium yra mokintas Ernestas Muk, šarnarys-korespondentas Kriokavos Akademijos.

Kadangi lužicų serbai ne visi vienokio tikėjimo, tai-gi spaudinimui knygų ir laikraščių su dvasiška įtalpa susimezgė, laikui bėgant, dvi spaudinimo draugystės su tikėjimišku žymiu: evangelikų ir katalikų šv. Ciriliaus ir Metodijo.

Rastiškame krutėjime, naujai pašauktame gyventi, atsirado net vertimai ir perdirbimai veikalų dramatiškų, o drauge su jais kelis sykius ant metų amatoriški teatrai tautiškoje kalboje. Tas atsitikimas pusamžį pirmiaus buvo tiesiog negalimas.

Iš vakaro prieš dieną sukaktuvių Močiūtės įtaisė teip-gi teatrą, tuo atsiskiriantį nuo pirmesnių juog vieton vieno akto iš kasdieninio gyvenimo, išstatė dramą 5 aktuose, parašytą nerymuotomis eilėmis Jokubo Bart'o, vardu: „Na Hrodziszczu“. Susirinkusieje pirmą sykį turėjo progą išvyti ant scenos savo vardus iš laikų savystovystės, nės dramos įtalpa paimita iš pradžios IX amžiaus, viešpataujant karaliui Miliduch'ui, epokoje, kada vokietyš kaipo svečias tiktai arba umas užpuolikas pasirodydavo šiandieninėje Sasų karalystėje.

Teatras buvo labai stropiai atliktas; istoriškas drapanas pargabeno iš miesto teatro Paderborne. Amatoriai puikiai išreiškė sunkias dramos eiles, kurios autorius, dvasiškas, esantis vikarijušu Chemnice, šiandien yra geriausiu serbų-lužicų poetu.

Ant rytojaus, 21 d. balandžio, priešpiet atliktas buvo sukaktuvių Močiūtės susitelkimas, tam pačiam kambaryje, kuriame prieš pusamžį įkurta buvo draugystė.

Nebesant užtrunkančiam Ryme pirmsėdžiu pralotui Luščanskiui, pirmą vietą užėmė kunigužis Jokubas iš Nesvacidlo, kurio tėvas buvo viceprezesu pirm 50 metų.

Iš bylų atkreipė akis dailiomis eilėmis Fiedler'io parašytas pagerbimas senųjų julatų, kurie nuo pirmos valandos per pusamžį istvermingai stovi Močiūtės eilėse. Tame sename buryje atsižymi nuopelnais dalyke apšvietimo serbų-lužicų tautos dr. Imiš, kunigužis iš Hodzijo, pagarbės pirmsėdis toje draugystėje, o kitą syk jos biblijotekorius.

Tai-gi iš tikros teisybės prigulėjo jam pirmą vietą prie padėjimo pamatinio akmens statymui namų Močiūtės, kas atsitiko tuojaus, paibaigus iškilmingą sueigą. Senutis jubaliatas su prigimtu jam smagumu prakalbėjo i susirinkusius ir pirmas sudavė plaktuku i apkaišytą žolynais pamatinį akmenį busimų namų.

Reikalas savo Močiutės namų, ant kurių įkurimo dabar atkreiptos yra mintys širdys visų gerai manančių lužicų-serbų, — visai ne naujas yra. Pirmą apie tai mintis ir pakilus yra nuo 1856 m.

1873 m. Smoler pirko, beveik be surengtų pinigų, didelį plotą su mažais, senais nameliais draugystės reikalams. Ačiu žmonių aukavimams ir gerai priežiūrai po daugelio metų skolos tapo išmokėtos ir šiandien Močiutės globėjai — su labai mažais išmanta, bet su tvirtu įtikėjimu į gerų žmonių aukas ir į Dievo pagalbą — rengiasi prie statymo namų. Eilėse ikiol aukaujančių iš užrubežių, sulyginant, daugiausiai simpatijos apreiškė lenkai.

Per viešus iškilmingus pietus tapo atskaityta daug telegramų ir laiškų.

Lužicų-serbai labai mėgsta dainuoti, tai-gi per sukaktuves dainų būvo pakaktinai. Dainavo iš ryto laike iškilmingo susirinkimo, dainavo laike pasilinksminimo ir užbaigė šventę koncertu beveik iš vienu dainų.

Prie koncerto prigulėjo giesmininkų draugystės iš kaimų katalikiškų, nės ir dainose ir pačiam gyvenime katalikai smagesni, ne kaip evangelikai.

Programas buvo sustatytas iš veikalų pačių lužicų, nėra ta maža tauta turi ir savo muziką ir savo kompozitorius. Sutvėrė ją turintis talentą Kocor. Iš jaunesniųjų aria tą dirvą Krave-Schneider, Slodenk-Meltzer ir Pilk.

Prieš koncertą kunigužis Valter perskaitė savo parašytą poetiška išangą.

Ypatingas tai ir labai meilus žmogus tas kunigužis Valter. Tikras vokietyš nuo Drezno, da besimokindamas, užsidegė prie lužicų liežuvio ir tautos dėlto, kad ji maža, apleista ir nelaiminga. Išmoko lužiciškai, tapo serbų papirijos kunigužiu, geriausiu jos globėju, geresniu už kitą savąj serbą, ir pagalios liko lužicu poetu. Jo poezijų gaida neišpasakytai širdinga, apsiaubta karštos meilės dėl mažos tautos.

Literališkas veiklumas Močiutės pasiekia lužicams augštaičius ypač sasų dalį. Žemaičiams lužicams, kalbantiems panašiu, bet vis-gi atskiru liežuviu, 1880 m. įkurta prie Močiutės skyrius žemaičių-lužicų ir išleista 25 liaudinės knygelės. Gaila, kad teip vėlai apie tai atsiminta, nės tuotarpu čia germanizacija toli įsilaužė*)

Iš laikraščio „Kuryer Codzienny“ paėmė D.

Maskoliškas laikr. „Novoje Vremia“ giria tą serbų-lužicų kovą su germanizmu už *švenčiausias* tautiškas tiesas. Red.

Iš svetimų laikraščių.

„S. Peterburgskija Viedomosti“, 252 Nr. š. m. rašo:

Lietuviškoje užrubežinėje gazietoje „Ukininkas“ (Nr. 6. Berželis š. m.) atspausstas pranešimas iš Vilkaviškio: „Maskolių valdžia apgarsniao lietuvius karą su praliejimu krauju. Ji užpuolė ant mus ir iš visų pajėgų stengiasi mus sunaikinti: už ką užsi-puolė ant mus?“

Patalpintos kitoje vietoje, tamepat organe, žinios iš Marijampolės paviečio atsako šiek tiek (nors ir ant didžiausios mums gėdos!) ant tiesmuko lietuvių spaudos skundo. Pasirodo, kad tyčia dabar — kada specialiaškai svarstamos ir stovi ant eilės laimingo t. y. teisingo nusprendimo klausymas apie leidimą lietuviams naudotis savo litaras, — ypatingai, mikliai mokačios drumstis iš užkampinių dėl savo ypatingų siekių, užsiėmė sutverti kokį ten putojimą Lietuvoje ir vardan ištyrimo jo priežasčių su atida, verta geresnio sunaudojimo energijos, stvėrėsi suimnėti ir tremti žmones už meilę prigimto, spaudinto žodžio. „Žandarai pradėjo kabintis už maldaknyges“ (sako „Ukininkas“): atima jas per prievartą, žmonės mirsta, daug nuskrastų sėdi kalėjime. Tai gali but paranku arba tiems lenkų veikėjams, kurie butinai stengiasi lenkuoti nuo senėi nesiduodančią sulenkavimui Lietuvą, vis tolyn atitraukdami ją nuo Rusijos, arba (kas bjauriausia) tai paranku tiems rusams, kurie iš paskutiniųjų nori prilaikyti dabartinį niekam netikusį status quo . . . ir kuriems kiekvienas rugojimas pakraščiuose — Wasser auf ihre Mühle Redakcija, gaudama pernai iš yvairių vakarinių kraštų daug dokumentališkų žinių apie visokiąs netvarkas, sukurstytas per netikrą skiepyjimą t. v. aprusinimo principų, — krovė tą turtingą medegą ir skirstė, neduodama spaudai, idant da labiau nepasididintų susiviliojimas ir nusistebėjimas. Dabar, kada jau nės ir negali buti kalbos apie valdžios norą (!) užsiminėti tikėjimiškais persekiojimais, kaipo išangą tam tikram skyriui faktų, talpiname vieną gautą tuomet laišką vardu: „Dėlko lenkuojasi Lietuva?“

Šitame laiške parodyta faktai susilenkavimo lietuvių ir paaikšintos priežastys to dalyko: prispaudimas katalikystės, kaipo sinonimo kariaujančio polonizmo, ir uždraudimas lietuviškos spaudos.

Mus sentėviai tvėrė Rusiją, veikiau suteikdami, o ne ginezydamiesi su simpatiška, kartais labai bičiuliška Lietuva. Iš jos kilo ir yvairiuose darbuose įpynė į visų rusų garbės vainiką savo garsius vardus tulos įžymesnių bajorų giminės. Iki lietuvių nebuvo mus padonystėje, dauguma prisilaikė lietuviška, brangino saubų, sunkiai lenkavosi. Ar-gi mes dėl kokios ten nesuprantamos akybės patys stumsime ją galutinai da-gi dabar ant to istoriško kelio, kurio ji prasisaugojo?

Toliaus eina straipsnis:

Užmirštos išlenkuotos aukos.

Ar nereikia pasistengt atspirti polonizmo slėgimą ne lenkiškų elementų Lenkų karalystėje ir Šiaur-Vakariniame krašte? Jau sukako 30 metų su viršum nuo laiko atradimo *lenkiškų litarų lietuviškuose raštuose (bešančiuose jau daugiau, nekaip 300 metų)*, kada suartinimui lietuvių tautos su rusų žeme įvestos tapo į lietuviškas maldaknyges rusiškos

litaros. „Rusų litaros (rašo Miliutin 15 balandžio 1865 m. Muravjev'ui) galutinai užbaigs tai, ką pradėjo rusų kardas.“

Metuose 1866, pakilus klausymui apie apripinimą lietuviškomis mokslaknygėmis liudinį mokyklų Augustavo (dabar Suvalkų) ir aplinkinių gubernijų ir apie spaudinimą knygų išsimokiniui lietuviškos kalbos, augščiausiai buvo įsakyta, kad visos *valdžios* išleidžiamos knygos lietuviškoje kalboje spausdintusi būtina rusiškomis litaromis. Tiktai 22 balandžio 1880 m. grafas Tolstoj išmaldavo Augščiausią leidimą Mokslo Akademijai spaudinti mokslo raštus lietuviškoje kalboje visur vartojamu moksliskai-lotynišku alfabetu, vienok su sąlyga, idant tokios knygos nebutų platinamos tarp lietuvių žmonių Šiaur-Vakariename krašte.

1888 m. klausymas apie spaudą lietuviškų knygų buvo svarstomas vėla prie Vilniaus generalgubernatoriaus, kur išaiškinta tapo: 1) kad spaudimas lietuviškų knygų rusiškomis litaromis sulauktytas visai, da pirmiau, nekaip žmonės spėjo priprasti prie rusiško alfabeto; 2) kad apgynimui lietuvių nuo tolesnio susilenkavimo reikia išbudint juose tautišką susipratimą, kas galima pasiekti tiktai keliu rimto apšvietimo ir tobulinimo meilės prigimtos kalbos. Komisija, surinkta tuosyk prie generalgubernatoriaus, rėmėsi ant nuomonės apšviestų lietuvių ir numanančių žmonių, išreiškusių (gaziuose) pažvilgi apie reikalingumą išleisti liaudinę gazetą ir populiariškas knygas su „visur vartojamu moksliskai-lotynišku alfabetu“. Tuopat tarpu pasirodė užrubežyje laikraštis „Aušra“, padariusi, kaip žinome, tarp lenkų kuopelių didelį suburzdėjimą, piktumą ir trūkumą dėl atsiradimo naujų buk atskaluonių-litvomanų. Laikyti litvomanus per vokiečių išmislą (kaip štai bezdžionės) nebuvo galima ir dėlto lenkų draugija Lietuvoje stengėsi išto kenkti tiems lietuvių inteligentams „rusų mokyklos“, išjuokdama, klykaudama apie „atėizmą“ ir „išdavimą“ katalikystės. Siekis šėip ar teip pasisekė: ne tik lietuvis praščiokašišbėgo į Ameriką, neturėdamas darbo, bet ir kunigas, ir išsiundytas inteligentas, kartais tikri broliai! Atsirado ne tik Prusuose, bet ir Šiaurinėje Amerikoje lietuviška spauda, su kuria lengva buvo susipažinti lietuviams darbininkams, siunčiantiems nemažai pinigų likusiai giminei ir pasakojantiems, sugrįžus, apie Naujo Sviesto stebuklus.

Paroda spaudos dalykų Peterburge išaiškino, kaip mažai prasiplatinusi valdžios išleista rusiškai-lietuviška knyga ir kaip platus apskritys išsiplatinimo lietuviškos kontrafakcijos. De facto lietuviška maldaknygė pasirodė tan-

kiausiai esanti dalyku įgabavimo. Ką-gi matome šiandien? Klausymas apie lietuviškas litaras ir lietuvišką cenzurą kur ten svarstomas, o ištikro pritaikomi senieji cirkuliarai, pagal kuriuos kiekvienas stražninkas ir vaitas turi tiesą užvesti bylą už kontrabandą, kontrafakciją su kiekvienu poterianjančiu iš knygų lietuviu; kiekvienas geidžiantis kaimynui piktos gali apskusti, esant pas jį maldaknygė užrubežinio išdarbio (ir tai vis apsaugojimui lietuvių nuo susilenkavimo?!). Ar-gi jau rusų besivienijimas su lenkais turi kenkti lietuviui, nepasiduodančiam lenkų slėgimui ir velyjančio namieje kalbėti lietuviškai, vieton lenkiškai, o viešose vietose ir rusų draugystėje — rusiškai? Ar-gi kalti lietuviai, baigę rusų mokyklas, jeigu svajoja apie dvasišką pagelbą jaunesnei brolijai ir, pagal išsireiškimą vietinės Suvalkų draugystės *rusiškos* kilmės, „net nenori kalbėti lenkiškai?“ Teisybė, tie litvomanai paskutiniame laike elgėsi ne visai mandagiai ir užsimanę „Varpe“ išparodyti pobūdžius smulkių perstatytojų administracijos (t. v. vziatkovičių), bet ir ant saulės užėina debesis, ir vargu vietiniai žinunai lietuviško klausymo, renkantieji visokiais keliais į Marijampolę ir Kalvariją (pavietiniai m. Suvalkų gub.) litvomanus paskutinės formacijos, vargu stengia teisingai apspręsti dalyką. Kaip visada, *kada Lenkija šoka, Lietava verkia*: jeigu jau labiau apšviesti broliai ir sunus (kunigai, daktarai ir kt.) neištikimi, tai kas-gi bus su jų tėvais ir seserimis!

Yra daug žmonių Varšavoje, atmenančių, kas buvo 1889 m. ant vieno susirinkimo Varšavos statistiško komiteto (Труды В. Стар. Комитета II. изд. 1890 г. стр. 143) pasakyta apie lietuvišką klausimą. Net A. A. Apuchtin sutiko, kad lietuviai labai inteligentiški, o prof. Simonenko suteikė žinią, kad lietuviai studentai 1869 m. įrengė savo kuopelę. Klausymas-gi, pastatytas generalfeldmaršalo Gurko's: ar nebuvo iš mus pusės klaida versti juos priimti rusišką šriftą, liko neišrištu iki paskutinio laiko.

Iš Nr. 4 lietuvių gaz. „Varpas“ matyt, kad 7 gegužio šių metų paleista cirkuliaras burmistrams ir vyresniems stražninkams Suv. gub., įsakantis smarkiai prižiūrėti besiplatinimą gaunamų paslapta per rubežių maldaknygių, kalendorių ir kitų spaudos dalykų, prisilaikančių negeistinos valdžiai pakraipos, da-gi atpaustų lot.-lenkiškoms litaromis. Parodyta teip-gi Augščiausias įsakymas 1866 m. apie tai, kad *valdžios* išleidžiamos lietuviškos knygos spaudintųsi būtina rusiškomis litaromis. Prie general-gub. Kaufman'o, ir jam perstačius, vyriausioji spaudos dalykų įtasis nusprendė: a) būtina uždrausti knygas, prigulinčias ap-

švietimui liaudies, lietuviškoje kalboje ir lotyniškoms litaromis; b) sugražinti knyginkams, leidžiant parduoti, perleistas cenzūros maldaknyges ir knygas tikėjimiško turinio. Tokiu budu, pasirodo, Augščiausias įsakymas, užginantis spaudinimą *ne valdžios* išleidžiamų knygų lietuviškai-lotynišku šriftu neatrastas?

Nežiūrint ant kyšančio neaiškumo pastatyme klausymo, ant abejotino pritikimo siekiams kelių (nors turėjo mintyje gražų darbą, užmanyta suartinimui lietuvių tautos su rusų žeme!), augščiaus minėtus nusprendimus var-tojo ilgam (1866—1897) persekiojimui lietuviškų *ne valdžios* išleistų dalykų. Defacto praleidžiama buvo tikrai maldaknygės, paveikslėliai šventi ir kt. knyginiai išdarbiai tikėjimiško turinio.

Pavasarij ir vasarą šių metų su ypatinga energija pažymintas buvo faktas didelio išsiplatinimo lietuviškų kontrafakcijų ir gazetų tarp lietuvių gyventojų *Suv. gub.* Prasidėjo kratos ir areštai! (*čia pagal žinias iš „Tėvynės“ surašyti tuli, suimtieje ir pasakyta, kad jų yra per 100 žmonių.*) Suvalkų gubernijoje, kaip parubežinėje, koncentruojasi ypač dalykai kontrafakcijos ir lietuviškų knygų, ką galima išaiškinti: a) sulyginant didesniu skaitliu žmonių apsišvietusių gimnazijose ir kylančių iš valsčionių b) *prigintu stiprumu tautiškai-lietuviškų nuomonių, nepasiduodančių sulenkavimais* c) tankiais susinesimais su amerikiniai emigrantais — giminėmis (vienas iš turtingiausių Amerikoje išleistoju lietuviškų knygų, Paukštys, gimęs *Suv. gub.*)

Ar žino ypatos, istoli slėgiančios lietuvius *Suv. gub.*, kad ten iš 640 000 gyventojų tik-tai 142 000 kalba lenkiškai?

Gaila, kad sugautų knygų nepaveda cen-zurai, o tik tankiausiai naikina. Tiesiog kal-bant, nėra nė lietuviškos cenzūros, nė valdžios agento, kurisai prižiurėtų visą išvien lietu-višką judėjimą: yra tikrai vertikai pasitaikę tam žygiui ir vienas valdžios apmokamas. Kas-gi antgalo pažvelgs ant bereikalingo, šaukiančio atmonyjimo persekiojimo ir užtars nieko neprasikaltusią Lietuvą? Tegul rusų žmonės paklausia savo sąžinę! X. Y. Z.

Korespondencijos.

Naumiestis. (*Suv. gub.*). Geležinis, ugnim šeriamas, arklys pargabeno mane iš tolymo krašto ant Selmų stacijos, pora paprastų sarių nuveže į Naumiesčio apygardą. Tie pats ly-gus plotai, tie pats žmonės, o bet-gi per ke-liolika metų šis-tas persimainė: geriau prižiū-rimi laukai, sveikiau įtaisyti ir užlaikomi gy-venami namai, daugiau šviesos po pastogėms

ir po kepurėmis. Malonu buvo matyt gerai sumažėję, jei ne suvis išnykę, nenaudingi laukų plotai, smagu buvo viešėtis švaresnėse, nekaip kitą-syk seklyčiose, ramu buvo matyt, kad šale kitąsyk, dauggalinčių ponų vaitų, re-ferentų, net „načelninkų“ sermėgiai pradeda nužvelgti nors da neaiškų paveikslą tiesos, prie kurios galima šauktis, perdaug įsismar-kavus tiems ponams... Daugiau numanymo savo tiesų, daugiau drąsos, apskrumo.

Prie to visko daug kas Panaumiestiečių gyvenime eina neteip, kaip reikia, o kitas ir visai atžagariai.

Kad ir su tais laukais: geriau moka su jais apsieit, o ukininkus skolos ėda. Teisybė, blogi vis metai, javai ir gyvuliai pigus, bet ir karčiamos perdaug skatiko suėda ir parė-dai per puikus, pliuškystės pervirs. Viensė-dijos kaip siuvėjo karpomos: čionai dvi ar trys susiutos į vieną, ukininkas jau pusė pono, kitur išrėžytos į mažas daleles. Jeigu ne-privįsta perdaug bežemių-bernių, tai tik dėlto, kad Užmaris ir didieji miestai paima juos į savo prieglobą.

Pradėję numanyt tiesas, žmonės dažnai visai nepritinkančiai iš jų naudojasi. Imsime rinkimus vaitų ir sudžių. Kitą-syk rinkikai ar budavo priversti nulenk savo galvas prieš kokį visagalintįjį, ar visagalinėjų užtariamąjį, arba duodavo savo balsus pagal giminytę, kaimynystę, gerą pažintį, t. y. iš prievartos ar per nenumanytą savo rei-kaļų. Dabar renka drąsiai, rodosi gerai ap-svarstę dalyką, o bet-gi paskutiniai bal-ai tenka tam, kurs... daugiau pragirdė. Ne-gana to: mažumas rinkikų paprastai netinka ant nusprendimo daugumo, stengiasi išrasti kokią nors priekabą, paduot kad ir neteisingą skundą, dėl kurio išrinktasis būtų išbrauktas iš kandidatų ar bent paskirti rinkimai iš naujo. Pasisekus, prasideda antras šnapso pralieji-mas, vėl suktybės, vėl biaurybės, pridengtos tiktai gražiais žodžiais.

Nyksta vakaruskos, pigus pasilinksmini-mai, vis mažiau girdėt dainos, užtai įeina į paprotį stiklelis ir abejotini pasimylėjimai karčiamose. Visados jauni vaikinai puldinė-davo apie merginas: susitikę, melius žode-lius kalbėdavo, įsidrąsinę alučiu vaišindavo. Tarp vaikinių atsirasdavo ir „šelmiai berne-liai“, bet paprastai melius žodeliai ir alutis pasiekdavo savo tikrąjį siekį — suvesdavo jaunuosius į poras. Kitą-syk „mylėdavo“ (vaišindavo) dėlto, kad myledavo, o dabar vai-šina ir priima vaišinimą dažnai staciai per paleistuvystę: vaišinantis alučiu, „liminadu“ ar net konjaku parodo tiktai, kad jam pa-tinka vaišinamose „kumpanija“, vaišinamoji

pripažįsta už dorą gert iš vaikino kišenius vėl dėlto, kad ji nusimano graži esanti ar kaip ten, gana to, kad jos kumpanijos vaikas įieško, o dėlko — tai tiek to. Iš Namiestio šventomis dienomis merginos šį laiką grįžta namole vėliau, nekaip kita-syk, nors dažnai negali pasakyti, kuris kunigėlis mišparą laike.

Pradėjęs peikti Panaumiestiečių papročius, išpeikšiu da vieną. Bankietai ir visoki pokyliai pas turtingesnius ar šėip puikiau prisilaikančius ukininkus neapsieina be ponelių ir kunigėlių. Ponečiai ukininkui dažnai esti reikalingi, kunigėliai kviečiami dėlto, kad jie kunigėliai, gal dėl pagrožinimo stalo. Nieko rodo si tame neturėtų būti blogo, sakyčiau labai gera, kad sodiečiai taikstosi susieiti su apžviestiesniais žmonėmis, o tie apžviestiesniejie nedidžiuoja, lankosi pas kaimiečius, bet išeina kitaip: ant pirmutinės vietos per tokius susijėjimus pastatytas pasilinksminimas, pasišnapsavojimas, o apšvietimui labai ir labai nedidelė tenka vieta. Dažnai pervirš užverstas už juodųjų atlapų stiklelis priverčia šviesuosius svečius užsimiršti kuo jie esą, paima viršų prigimimas ir elgiasi jie negeriau už sermegius-berniukus. Ar tik neapkalbu perdaug ponelius ir kunigėlius? Oi ne, da toli neviską sakau, ką esu matęs. Tik tiek, kad ne apie visus kunigėlius ir ponelius aš čionai kalbu. Yr ir tokie kunigėliai ir ponečiai, su kuriais naudinga būti kompanijoje, tik jie nelabai švėtinėjasi, o kiti ir visai nevažinėja ant pokylių, nės tur užtektinai darbo ir nemėgsta tokių smarkių palinksminimų.

P. A.

Vilnius. Nuo pradžios liepos m. Kauno, Vilniaus ir Gardino gub. užvestas „monopolis“ — pardavimas iš valdžios rankų apsvaiginančių gėrimų. Karčiamos uždarytos, įtaisytos tam tikros vietos degtinei parduoti. Mažesniuose miesteliuose gaunama degtinė tiktai buteliais yvairaus didumo. Nusipirkęs butelį gali neštis jį namo, gali pakeliui išgerti, bet pačiam miestelyje nėra tam tikrų namų, kur galėtum atsisėdęs „pasišnapsuoti“ su kaimynu.

Nėra karčiamų — uždarytos. Bet kuo buvo sodiečiams karčiamos? Vieta, kur galėdavo atsigerti ir pasigerti... ir da kuo? Da karčiama buvo vieta, kur iš aplinkui susirinkę sodiečiai galėdavo pasėdėt, pasikalbėt, ukininkas berną susiderėt, bernas ukininkui parsisamdyt... Įvykus „monopolium“ sodietis pasiges netik stiklelio po pamokslui, bet ir savo biržos. Kur-gi ras jis dabar vietą biržai, kas užstojam vietą biržos-karčiamos?

Kitur kur-nors tas klausymas būtų jau senei išrištas: kartu su uždarymu karčiamų

butų atsiradusios kitos labiau tikusios vietos sodiečiams susirinkti; bet pas mus nežinia kada tai įvyks. „Pas mus tokia valdžia, ne daug ką gali padaryt — tarytum girdžiu dusavimus. Tegul teip, tik ar neperdaug mes ant valdžios verčiame, ar neužkrauname ant jos kartais ir jos ir savo kaltes? Ar pasidarėme ir daromės sau viską, kas galima, kas mums naudinga, o kam valdžia nesipriešintų, ar bent negalėtų priešintis?”

Įvesdama „monopolį“, valdžia griebėsi prie sustatymo pavyzdžių įstatymų yvairių draugysčių Tarp kitų valdžios užtvirtintas pavyzdys įstatymų „blaivių draugysčių“. Toms draugystėms leista steigti arbatines, t. y. vietas, kur galima gauti atsigerit arbatos ir tt. Tos arbatinės ir galėtų labai gerai užstot vietą biržų-karčiamų.

Ar mokėsime iš to pasinaudoti? Tai prigulės nuo vertybės mus inteligencijos. Inteligencijos — dėlto, kad tiktai per ją gali sermegiai apsipazinti su įstatymais, per ją gal but įsteigtos draugystės.

Nuo sausio 1898 m. „monopolis“ tur but užvestas ir Lenkijoje, tai-gi ir Suvalkų guber. Liudna butų, kad ir tenai, kaip ir Kauno gub., tas valdžios užmanymas rastų mus visai neprisirengusius prie įvykstančios atmainos. A.

Atsiliepiamas

Autoriui straipsnio v. „Varpui“ patilpusio 7 Nr. „Tėvynės Sargo“ 1897 m.

Imu plunksną, visai neketindamas vesti su Tamista polemikos, nėra nematau tame reikalo ir toki Tamistos išvadžiojimai, pagal kuriuos išpuola, kad *kelinės* à la mode *dernière* yra geresnės už žilų gadinųjų nuogalį *žmogų*, negali turėti pretensijos prie polemikos. Noriu tiktai atkreipti atidą ant šių Tamistos straipsnio vietų:

Tas prasižengimas (prieš iškalbos tiesas) kenkia pačiam autoriui, nės apskelbia nekuriuos atsitikimus pro domo sua, kuriuos vargiai norėtų apreišksti svetui.

Matyt, kad perspektyva činovniko, žydo ir išgamio rado vietą užgyvenimo širdyje autoriaus, nės ir „aplinkybės“ ačiu kurioms psichologijoje atsitinka staigios metamorfozos — turi savo svarbą.

Ką tai reiškia? Ar tamsta supratai, ką rašei, ar ne?

I. Jeigu nesupratai t. y. statei sau žodžius vieną prie kito, visai nepaisydamas, kas iš to išeis, na tai pavadisime tuos sakinius, anot tamistos, „eksplotacija iškalbos, neparemtą ant atsargumo t. y. kalbant plastiškai, nelai-kymo liežuviu ant apinasrio“ — ir gana.

II. Bet jeigu tamista supratai, ką rašas ir, užmiršdamas elementariškas polemikos tiesas, tyčia taikai į mano ypata, norėdamas užtraukti ant mano vardo juodą šešėlį — tad turėčiau tiesą pareikalauti nuo tamistos artesnio pasiteisinimo iš anų žodžių, arba atšaukimo jų.

Tai-gi pagal katrą punktą turiu svarstyti tamistos žodžius?

Meldžiu redakciją „Tėvynės Sargo“ atkartoti šitą mano atsiliepimą.

Autorius „Tėvynės Varpu“ 8 Nr. „Varpo“ 1896 m.

Atsakymai.

Siaulėniskui. „Pjovikas“ atspauostas „Uk.“, „Baltgudija“ netinka. Toki atsiliepimai eilių galuose, kaip: *garsias — narsus, Lietuva — tebebuvo, šešėlis — sužėlė, koki — burlioki, bangos — brangios, žmonės — duonos, geras — prisivaręs, šiaurinis — primynęs*, negali but vartojami.

Autoriui knygos „Budai gydymo nekurių ligų“. Replikos netalpšime. Sumaišei Tamista dalykus folkloristikos su dalykais tikros terapijos, tai nė nerugok, jei kritika nepagyre.

Autoriui „Antro klausymo“. Netalpšime. Sutinkame su Tamistos žodžiais: pasikankiname namieje ir menkesne duona, kas galime . . . bet visur jieškokime progos tarnauti tėvynei. Ir mes nieko nesakykume, jeigu mus vryrai nė jieškotų ragaišiaus ir išėję atmintų tėvyne.

X. Y. 80 rublių gavome.

Atskaita

išleidimo „Varpo“ ir „Ukininko“ 1896 m.

I. Išleidimas:

a) Nr. 1 „Varpo“ kaštavo	54,50	Markių
kiti 11 Nr. „Varpo“	po 71,50 Mk.	786,50
b) 24 Nr. „Uk“	po 37 Mk.	888,00
c) Siuntinėjimas		231,12
d) „Uk-o.“ priedai*)		
Mėdėjo papasakojimas (už 3 mėn.)	64,00	„
Viršininkai (už 3 mėn.)	106,25	„
Genių Dėdė (II. išleidimas)	41,00	„
Pavogti arkliai ir Mendelis Didgalvis (perspausta iš „Uk.“)	18,70	„
P. Jagamastui ant suskubinimo išleidimo kitų priedų	10,00	„

visu labu 2210,07 Markių.

II. Įėmimas.

Per rankas D-ro Bruozio įėjo į yždą	442,75	Markių
„ „ p. Lapino	438,54	„
„ „ p. Noveskio	133,00	„
„ „ p. K.	108,00	„
„ „ p. S.	172,80	„
„ „ p. S. 1-ą syk	432,00	„
„ „ „ 2-ą syk	21,60	„
„ „ „ 3-ią syk	128,00	„
Nuo p. Noveskio	100,00	„

visu labu 2084,69 Markių.

Deficitas už 1896 m. (2210,07-2084,69) 125,38

*) Priedai: *Kaip gelbėti išputusį gyvulį* ir 2 dalyk knygtės *Apie žemės vidurius* išleista p. Jagamasto kaštais.

Apgarsinimai.

Perkėliau savo

spaustuve ir knygų kupėyste

iš aukštosės ulycios į naujajį namą vandens ulycioj' 7/8, ant kampo aukštosės ir vandens ulycios.

Otto v. Mauderode.

„Vienybė Lietuvniķų.“

Literatūros, mokslo ir politikos nedėlinis laikraštis. „Vienybė“ išeina kas seređa. Kaštuoja ant metų Amerikoje 2 dol., į užmarę 3 dol.

Adresas: Juozas Pauksztys, 224 & 226 East Main Str. Plymouth, Luzerne Co. Pa.

„Lietuva“

nedėlinis laikraštis.

Išeina Chicagoje kas subata. „Lietuva“ kaštuoja ant metų 2 dol. Kas abu doliarus užsimoka iš viršaus, gauna knygelę, už 50 c., dovanų. Kas užsimoka 1 dol., gauna knygelę už 25 c. Knygelę gali sau išsirinkt iš mūsų katalogo kas kokią nori, kad tik nebrangesnė per 50 c. o prisiųsime dykai.

Adresas:

A. Olszewskis,
924 33rd Street, CHICAGO, ILL.

Naujos knygos prisiūstos į redakciją.

Sudna diena. Parašė angl. kalboj Edv. Youngas, lietuviškai sudėjo Laurynas Ivinskis. Išėjo spaustuveje „Garso Amerikos Lietuvii“ Shenandoah pa 1897.
Zentas del parodos. Komedija 1 akte. Lenkiškai raše J. Blizinskis, lietuviškai vertė Selimas. Išėjo spaustuveje „Garso Amerikos Lietuvii“ Shenandoah pa 1897.

Antamukas. B. Pruso apysaka, vertė Selimas, ir *K. Moygio ir kun. Pabrėzos laiskai pas Daukantą.* Kn. I Lietuviško knygyno Nr. 1—3. Išėjo spaustuveje „Garso Amerikos Lietuvii“ Shenandoah pa 1897.

Piningus ir laiskus į Varpo (ir Ukininko) redakciją siunčiant, reikia šitoksai adresas padėti:

Hrn. Dr. Bruažis, Tilsit (Ostpr.)

Turiny.

? — Naujas apsiereiškimas. — Žvirbliai — Cenzuros klausymas. — Iš šiaurij padangės. — 50metinės sukaktuvės serbų-lužicų Močiutės. — Iš svetimų laikraščių. — Korespondencijos: Naumiestis, Vilnius. — Atsiliepimas. — Atsakymai. — Atskaita, Apgarsinimai.